

լերդացաւի, փայծաղի ուռեցքի գէժ եւ այլն, օգտիւ — կրնայ գործածուիլ :

Հանքային բաղանիքները, քաղբին ամէնէն հարաւային արեւմտեան ծայրն են (իր), ու Յամոշ-Վէօլկի երկաթուղոյ կայարանէն, կառօք՝ քաղբը մը հետեւ: Կերպէն, գեղեցիկ ծառուղոյ մը մէջէն անցնելով, հետեւի քառորդուան մը մէջ՝ հանգարտութեամբ պտըտելով՝ կրնանք հասնիլ: Չհիւրերը — առ այս պատրաստ կեցած կառք մը — ամէն ժամ բաղանիքներու կը տանի ու անկէ քաղաք կը բերէ:

Ինչպէս ընթերցողը ներկայացուած պատկերին կրնայ տեսնել, բաղանեաց փրփրը շատ գեղեցիկ տեղ մը բռնած է: Անդգիծապէս լեռան մը ստորոտին վրայ է, որուն ետեւի գին մեծամեծ ծառեր ու կաշնոյ թուփեր կան, որոնք գիտողն շատ գաւառական տեսիլ կը մատուցանեն: Բաղանեաց ցիմարն ընդարձակ հրապարակ եւ կանաչագիւղ անգլիական պարտեզ մը կեցած է:

Անգլիական գեղեցիկ քաղաքով մը ջրջապատած բաղանեաց տեղուանքը, թէպէտ լաւ շէնքեր կան, բայց եւ այնպէս բնակութեան սենեակները սակաւաթիւ են հիւրերուն բազմութեանը համար: — Արնթերակաց երկու խոհանոցներն աղէկ ու աժան են: Տասնութ գեղեցիկ, կոկիկ ու մաքուր շէնուած բաղանեաց սենեակ հիւրերուն կարգադրութեանը տակ ձգուած է: Ասոց մէջէն՝ տասուերկուք լաւ ծածկուած գաւիթ ունի: Բաղանեաց սենեակներուն մէջ՝ ամէն բան պատրաստ կեցած է ըստ պատշաճի: Երկրկու լոգարանով սենեակներ ալ կան: Եւէկ երկու տարի յառաջ կանգնուած վիշտոր սենեակները՝ Գարարայի մարմարէ լոգարաններ ունին: Այս սենեակներուն յատակը գունաւոր կրաղիւսով (cement) ծեփուած է. մէջերուն վառարան ալ կայ, որպէս զի ուղղները՝ ձմեռ ստան ալ կարենան գործածել:

Չէ թէ միայն քաղաքացիք, այլ նաեւ դրացիք, ահապէն բազմութեամբ այցելութեան կ'ելլեն բաղանեաց: Կիրակի ու ամս օրերն — երբ միշտ աւելի նախամեծար է գաւառական հիւրը, — Կերպէն հազիւ կրնայ բազանիք առնուլ: — Կերպէն ետքը՝ Տէժ քաղաքը կը մատակարարէ ամէնէն աւելի բազմաթիւ հիւրեր: Ասոց մէկ մասը կառք կու գայ, մէկալ մեծագոյն մասն երկաթուղին կը գործածէ, որն որ զինք կէս օրէն ետեւ ժամը չորսին, 20 րոպէի մէջ կը բերէ (մէկ զուգուշով) եւ իրիկուան իննին ետ կը դարձնէ: Բայց Գլուժէն, ուրիշ

հետաւոր տեղերէն ու նոյն իսկ դրացի երկիրներէն մասունքներ կը գտնենք մարդիկ, որոնք բաղանեաց միջոցաւ այս տեղ կ'անցնեն իրենց պարտական օրերը:

Բաղանիքներու տերը, Յովսէփ Չաքարիալ — քաղբին ու տէրութեան մեծ բանտին բժիշկը — հինգ տարի յառաջ ՏՊ. Գուլիէլմոս Հանքս քիմիայի ուսուցչին ձեռք տարալուծած է բաղանիքին աղբիւրները: Հանքս, իր գործքը՝ «Կերպէն բաղանեաց հանքային աղբիւրները», անունով հրատարակած է: Այս ինամով գրուած երկասիրութեան յարդր տողերը կ'առնունք. «Այս աղբերաց ջրերը՝ նայելով իրենց բաղադրութեանը, տարանջի, անգլիական հոգաւոր Հարովէգի (Harowgate) եւ հելուե-տական լոստորֆի բաղանեաց ջրերուն քով. երեւելի տեղ մը կը բռնեն»:

ՅՈՎՃ. ԱՆՆՅԻ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ

«ԱԶԳԱՅԻՆԻԹԵՐԻԹ»

Ինչպէս Հանդիմ ծանուցմանց կարգին մէջ ընթերցողը կը տեսնէ, այս տարի պիտի սկսի լոյս տեսնել կիսամեայ նոր հայ թերթ մը՝ «Ազգագրական թերթ», անուամբ: Ազգագրութիւնն այս օրս այնչափ ուշագրաւ եղած է եւրոպական գիտնոց համար, որ ամէն նշանաւոր քաղաք ազգագրական ընկերութիւններ կամ ձիւղեր ու թերթեր հիմնարկած են, եւ գիտութեան այս մասնաձիւղն մի առ մի կ'ուսումնասիրեն, իրենց ազգէն սկսելով ու տարածուելով ուրիշ ազգաց վրայ: Ասով ամէն մէկ ազգի երկրային հանգամանքը կը քննեն, որ ազգին մատուր են քաղաքական զարգացման համար մեծ նշանակութիւն ունի, մարդկան կազման, հոգեկան կարողութեանց աստիճանն, լեզուն, աւանդութիւններն, հանգերձն ու կահքն, կրօն նախան են ընկերական սոցիոթութիւններն եւն, որով ամէն մէկ ազգ յիշեան իւր անցելոյն եւ ներկային մէջ ճշգիւ կը ճանչցուի: Այս անհատական ժողովածոյքներն համեմատութեան ճանապարհաւ կը բերուին կը միացուին, որով բովանդակ մարդագիտութիւնն յընդհանուրն եւ ի մասուն իւր իբրեւ լրացեալ պատկեր կը կազմուի:

Ասկէ յայտնի է որ մեր ազգին մանրամասն գիտութիւնն ուսումնասիրելու եւ ազգն ամբողջովին եւ ճշդիւ ճանչնալու հայ ազգագրութիւն ինչ մեծ կարեւորութիւն ունի: Որչափ անթիւ եւն ազգագրական հրատարակութիւնք ուրիշ ազգաց մասին, իսկ մեր ազգագրութիւնն շատ սակաւ եւ ցիրուցան գործոց մէջ աւանդուած է: Անոր համար սրտի կատարեալ ուսմանութեամբ կ'ողջունենք այսպիսի մասնագիտական օգտակար ձեռնարկութիւն մը, որ թէ մեր եւ թէ եւրոպացի սովոր գիտնող մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ հայագիտութեան համար:

Էական պահանջը մը մեզի լիովին գտահացում կ'ազդէ՝ այն է խմբագիր-հրատարակչին, Պր. Երուսանք լալայեանի ատակութիւնն իւր ձեռնարկութեան մէջ: Պր. Ե. լալայեան իւր մասնաճիւղին մէջ է: Պարոն ժընէվի Համալսարանի Հասարակական գիտութիւններու բաժնին աւարտած է, ատեն մը ուսումնական (— իւր հայերէն հրատարակութեանց մէջ նշանաւոր են «Զաւախի բուրժուէք», որ փոքրիկ մէկ մասն է համառօտեալ մեծ ժողովածոյի մը —) եւ ուսուցչական կեանք վարած, այնուհետեւ Վիեննա Միխիթրեան Հարց քով մատենագրութեամբ պարագած է իւր վեց ամիս. յետոյ Գորիզի Մարգարեանի գրքոցն (École d'anthropologie) օգտախառն եւ վկայական ընդունած է: Պր. Ե. լալայեան վերջերս Գորիզի Մարգարեանական ընկերութեան թղթակից անդամ, եւ Ժողովրդական աւանդութիւններու ընկերութեան (La Société des traditions populaires) գործն անդամ ընտրուած է: Ինչպէս կը լսենք՝ նաեւ անցեալ ամիս Գորիզի Մարգարեանական ընկերութեան ժողովոյն մէջ յարգելի Պարոնը «Հայոց նախնի պատմական երգերուն եւ ժողովրդական աւանդութիւններուն վրայ դաստիարակութիւն մ'ըրեր է, որ անչափ ծախս հարկութեամբ ընդունուելու եւ որոշուելու է նոյն ընկերութեան Bulletinի մէջ տպագրել: Եւ արդէն Պր. Ե. լալայեան La revue des traditions populaires ամսագրին մէջ շարունակաբար կը հրատարակէ «Հայկական աւանդութիւններ եւ ստորապաշտութիւնք» յօդուածն: Նաեւ վերջին օրերս ի լոզան մանկավարժութեան քննութիւն տուած է Պր. Ե. լալայեան եւ վկայական ստացած:

Այս ամէնէն յայտնի է որ գործը կարող անձի մը ձեռքն է, եւ մենք կը ճանչնանք իւր աշխատասէր եւ անխնայ յարատեւ բնութիւնը: Այս թերթը հրատարակելու գաղափարը, որչափ

մենք գիտենք, նոր յղացած չէ Պր. Ե. լալայեան, այլ այս իւր տասն տարիէ հետէ յարգելի Պարոնին գաղափարական եղած է, եւ առ այս ինքզինքն այսչափ յարգութեամբ պատրաստելէ ետեւ՝ կրնանք ապահովապէս գուշակել՝ որ «Ազգագրական թերթն» մեր ամենալաւ հրատարակութիւններէն պիտի ըլլայ: Եւ կ'ըլլայ եթէ Պր. խմբագիր-հրատարակչին գիտնայ իւր ձեռնարկութեան միայն ամենայնամօր գործակիցներ ընտրել, եւ իրագտ անձանց կատարեալ վստահելի ժողովածոյքներն ու գաղափարներն ընդունի միայն, որպէս զի աւազի վրայ տուն շինելու շտապութիւնը, եւ անտես չառնէ հրատարակութեան արուեստական եւ գեղարուեստական հանգամանքները:

Հ. Գ. Գ.

ՄԱՅԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

Ա. Գ. ՄԷՔԷԼԻՍԻՆ — Ծննդն Կիւնը, Հետաւորութեամբ Ուիլիսմ թիւրքի. Կ. Պոլսի 1894. Յազը. Ե. Մատթէսոսան 8 էջ 220. Գինն 5 դր:

Ղըկունք որ կը ծնանին ու կը զարգանան՝ կոչուած են մարդկային ընկերութեան մէջ ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս նոյնին ամէն մէկ մասին կամ ազգին մէջ դեր մը կատարելու, դեր մը՝ որ յինքեան այնպէս պատրաստուած չէ, որ նոյն կատարող սեւէ անձը առանց մեծ ջանքի հանդիսատեսի թէթեւ զուարճութեան առիթ կամ անցողաբար ազդեցող մ'ըլլայ: Ընդհանրապէս այնպիսի բնորոշ յատկութեամբ օժտուած ու դժուարակնձիւ է այս գերը, զոր թէ անվարձ կենսով չափ նոյնին մէջ ընկնլման անձ մը ստանձնէ, անտափ կ'ըլլայ այն ստեղծիչ ու կերպարանող ազդեցութիւնն արտադրել, որ այս դերին խորքերուն մէջ սքողուած է: Հարկ չկայ մտադիր ընել՝ թէ դժուարին դեր լսելով հոս գլխաւորաբար ծանր պարտաւորութիւններով բեռնաւորուած մայրական կոլումբ կը հասկնանք, զոր զարգացած աղջկունք ձեռք կարկառելով ընկերի, իրեւ սիրտ՝ երբեմն նոյն իսկ իրեւ գլուխ ընտանիք ըսուած շրջանակին պիտի կատարեն: Գերին դժուարութիւնն իսկոյն յայտնագործան կ'ըլլայ եթէ մտածենք՝ թէ լոկ զգայական կամ մարմնային օրոգծներութիւնը չէ որ կինը մայրութեան պատուոյ աստիճանը կը վերածէ, այլ բարոյական մարդու հոգեկան ու մտաւոր ծնունդն է, որ կրթութեան ձեռքով